

KRAJOBRAZ PO MISTRZOSTWACH EUROPY 2012

JERZY ZAWISZA

STATE'S CAPACITY TO RESPOND IN CRISIS SITUATION
ZDOLNOŚĆ PAŃSTWA DO REAGOWANIA W WARUNKACH KRYZYSU

dr hab. inż. Jerzy Zawisza, prof. WSGE

Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej

im. Alcide De Gasperi w Józefowie

jerzyszawisza19@wp.pl

ABSTRACTS

Effective protection of the population in crisis situations requires concentration of efforts of all state administration bodies as well as those entities that realise defensive tasks in the area of security. The study includes assessment of the feasibility of the state and its structures in the process of crisis response at the states of emergency. State administration bodies have the mandate to create, enforce the implementation of provisions of the law to ensure the safe existence and national development in a changing conditions of security environment (political, economic, socio - cultural, military). Security management is the main foundation for crisis management in order to ensure its vital interests. Development of the state's capacity to respond in state of emergency requires the creation of such mechanisms which are able to ensure effectiveness in these difficult situation. Such a understanding of functioning in crisis situations, regardless of administrative level of activity - for the whole country - lies on every state administration body in order to ensure the security of citizens and their property.

Skuteczna ochrona ludności w sytuacjach kryzysowych wymaga koncentracji wysiłków wszystkich organów administracji publicznej oraz tych podmiotów, które realizują zadania obronne w obszarze bezpieczeństwa. Publikacja zawiera ocenę możliwości państwa i jego struktur w procesie reagowania kryzysowego w chwili zaistnienia sytuacji nadzwyczajnej. Państwo, jego organy władzy posiadają mandat na tworzenie i egzekwowanie postanowień prawa w celu zapewnienia bezpiecznego bytu i rozwoju narodowego w zmiennych warunkach środowiska bezpieczeństwa (politycznego, ekonomicznego, społeczno-kulturowego, militarnego). Zarządzanie bezpieczeństwem stanowi podstawę zarządzania kryzysowego w celu zapewnienia jego żywotnych interesów. Rozwój zdolności państwa

do reagowania w sytuacjach kryzysowych wymaga stworzenia takich mechanizmów, aby można było zapewnić skuteczność działania w trudnych sytuacjach. Takie postrzeganie działania w sytuacjach kryzysowych, niezależnie od administracyjnego poziomu działania, spoczywa na całości struktur państwowych w celu zapewnienia bezpieczeństwa obywatelom oraz ich mienia.

KEY WORDS:

state, national security, crisis, crisis situation, government administration, crisis management, planning, recovery, counteracting, defensive readiness, military defense, non-military defense, civil-military cooperation, civil protection, humanitarian aid.

Państwo, bezpieczeństwo narodowe, kryzys, sytuacja kryzysowa, administracja rządowa, zarządzanie kryzysowe, planowanie, reagowanie, odbudowa, gotowość obronna, obrona militarna, obrona niemilitarna, współpraca cywilno-wojskowa, ochrona ludności, pomoc humanitarna.

WPROWADZENIE

Posłannictwo państwa, do którego należy dążyć, jest określane mianem misji państwa. Tak pojmowana misja ma być wyznacznikiem roli państwa jako podmiotu stosunków międzynarodowych poprzez kreowanie polityki bezpieczeństwa na trzech strategicznych poziomach a mianowicie: parlament i prezydent, rząd i ośrodek analityczno – projektowy. W tym też duchu w hierarchii wartości należałoby widzieć na pierwszym miejscu rację stanu, na kolejnym politykę w końcu należy wyróżnić strategię (Pokruszynski, 2011, ss. 26 – 27).

Państwo – uznana przez społeczność międzynarodową organizacja polityczna grupy społecznej obejmująca określone terytorium, na którym rozciąga się jego władza i obowiązują prawa przez nią ustanowione. (Łepkowski, 2002, s. 95). Państwo jest sformalizowaną, wyposażoną w organy władzy, wielką i terytorialnie rozległą organizacją społeczną, obejmuje całą ludność

zamieszkałą na danym terytorium, podlegającą normom i zasadom składającym się na ład wewnętrzny, wyznaczający wszystkim określone obowiązki i uprawnienia. Państwo łączy całą zbiorowość, jaką jest naród, w siłę, przez co staje się autorytetem zdolnym ochraniać tę zbiorowość, gwarantować dla niej ład, bezpieczeństwo i przestrzeganie praw. Arystote-

les wskazuje, iż „każde państwo powstaje na drodze naturalnego rozwoju. Państwo to wspólnota narodów i miejscowości dla doskonałego, samowystarczającego bytowania”. Bezpieczeństwo w ujęciu ogólnym jest wewnętrzną ufnością, spokojem ducha i pewnością, właściwie uzasadnioną w sytuacjach rodzących podstawy do obaw. Bezpieczeństwo jest postrzegane jako forma czujności, gdyż bez niej nie może być najważniejszym celem. Nadrzędność bezpieczeństwa nad innymi dziedzinami jest szczególna, gdyż ono wartością, nie samą w sobie, lecz wyraźnie użyteczną, użytkową, rozpatrywaną odrębnie od innych, której osiągnięcie stanowi elementarną powinność, stojącą pod różnorodnymi, społeczno-ekonomicznymi, historycznymi i kulturowymi przejawami aktywności społecznej. Bezpieczeństwo tak rozumiane poprzedza także inne wartości, ale samo jest jedną z wartości podstawowych, spełniającą rolę instrumentalną dla powstawania wartości materialnych i duchowych. (Kitler, 2011, ss. 22 –23). Bezpieczeństwo narodowe jest pojęciem wieloznacznym i wymaga wieloaspektowego podejścia: może oznaczać między innymi stan braku zagrożenia. r. Zięba tak definiuje bezpieczeństwo: „ w znaczeniu ogólnospołecznym bezpieczeństwo obejmuje zabezpieczenie potrzeb (istnienia, przetrwania, pewności, stabilności, tożsamości, niezależności, ochrony poziomu jakości życia). Bezpieczeństwo, będąc naczelną potrzebą człowieka i grup społecznych, jest zarazem podstawową potrzebą państw i systemów międzynarodowych; jego brak wywołuje niepokój i poczucie zagrożenia”. (Zięba, 1989, s. 50). Bezpieczeństwo jest fundamentem wszystkiego, co czynimy (Henry Kissinger). Bezpieczeństwo narodowe postrzegane jako brak zagrożenia dla narodu w praktyce nie istnieje, mimo dążeń do zapewnienia bezpieczeństwa ochrony wartości, dóbr zbiorowych i indywidualnych danego narodu. Te dążenia są pojęciowo utożsamiane z bezpieczeństwem narodowym. Kontestując, bezpieczeństwo narodowe oznacza stan i proces. Bezpieczeństwo narodowe jako stan, w którym zostają podjęte odpowiednie (względem przyjętego kryterium w danej sytuacji) przedsięwzięcia w celu ograniczenia możliwości wystąpienia zagrożeń, a jeżeli wystąpiły, to minimalizacja skutków ich zaistnienia.

W znaczeniu etymologicznym bezpieczeństwo jest określane jako stan: spokoju, pewności, wolności od zagrożeń, strachu lub ataku (Pokruszyński, 2009, s.8).

POJMOWANIE BEZPIECZEŃSTWA PRZEZ PRYZMAT ZARZĄDZANIA KRYZYSOWEGO

W tym ujęciu nie rozwijamy teoretycznego wątku pojęcia bezpieczeństwa narodowego, gdyż istotą tych rozważań jest podejście pragmatyczne, to znaczy pojmowanie bezpieczeństwa narodowego przez pryzmat zarządzania. Takie podejście pozwala rozpatrywać bezpieczeństwo jako proces, który oznacza działanie w celu zapewnienia możliwości przetrwania i realizacji celów w konkretnych warunkach poprzez przeciwdziałanie, zapobieganie i przeciwstawianie się zagrożeniom dla danego podmiotu i jego interesów (Koziej, 2003). W innym ujęciu bezpieczeństwo rozumie się jako proces, w którym stan bezpieczeństwa i jego organizacja podlegają permanentnym, dynamicznym zmianom stosownie do naturalnych oddziaływań i uwarunkowań. (Pokruszyński, 2009, s. 9). Bezpieczeństwo, dookreślone przydawką narodowe, oznacza, że dotyczy ono narodu, czyli historycznie wytworzonej, trwałej wspólnoty ludzi, ukształtowanej na gruncie wspólnych dziejów, kultury, języka, terytorium i życia gospodarczego. (Encyklopedia PWN. 1995). Bezpieczeństwo narodowe stanowi wartość najwyższą, dotyczy bowiem takich zagadnień, jak: trwałość państwa, byt, trwałość narodu, biologiczne przeżycie ludności, suwerenność, jakość życia, prawa człowieka i środowiska naturalnego, wolność sumienia i wyznania, tożsamość narodowa. W tym też znaczeniu przyjmuje się, że pierwszym warunkiem sukcesu państwa jest zapewnienie jego bezpieczeństwa, które jest wartością pierwotną i naczelną wobec innych. Państwo powstaje wówczas, gdy nikt z danej społeczności nie jest w stanie samodzielnie zadbać o zaspokojenie swych potrzeb, a przez to skazany jest na pomoc wielu ludzi. Państwo stanowi złożoną, wielką organizację, która łączy w sobie różne grupy społeczne (formalne i nieformalne), różnorodne szczeble organizacyjne, pozostające wobec siebie w określonych relacjach podporządkowania, mając formalne możliwości, obce innym złożonym organizacjom, do których zaliczymy: suwerenność terytorialną, suwerenną władzę, prawo, interesy, które osiąga, uwzględniając interesy poszczególnych jego części elementarnych w harmonii z interesami o charakterze ogólnonarodowym. Ogólnie rzecz ujmując, przeznaczeniem państwa, a w konsekwencji władz publicznych, jest realizacja potrzeb wszystkich jego składników (elementów) stanowiących wspólną wartość, którą możemy określić jako cel działalności państwa. Podstawę polityki bezpieczeństwa stanowią następujące wartości: przetrwanie (państwa jako niezależnego podmiotu stosunków międzynarodowych, narodu jako wyróżnionej grupy etnicznej, biologiczne przeżycie ludności);

jest to wartość naczelną, dla której każde państwo gotowe jest poświęcić inne wartości, gdyż nie mogą być one zachowane w sytuacji zagrożenia istnienia samego podmiotu; integralność terytorialna, która nadal często stanowi równoważnik bezpieczeństwa; niezależność polityczna; jakość życia (standard życia, poziom rozwoju społeczno-gospodarczego, zakres praw i swobód obywatelskich, dorobek kulturalny, styl życia i jego jakość, przyjazne i bezpieczne środowisko naturalne, bezpieczeństwo życia, bezpieczeństwo zdrowia, ochrona mienia, minimalizacja zagrożeń wynikających z działalności człowieka i działań sił natury i perspektyw rozwoju. Wszystkie funkcje państwa (wewnętrzna i zewnętrzna) zawierają czynnik bezpieczeństwa, żadna z nich nie jest funkcją odrębną i samoistną, szczególnie gdy chodzi o zagrożenia bezpieczeństwa. Wynika to głównie z faktu występowania wyzwań i zagrożeń o charakterze globalnym, a także ze złożoności ich przyczyn i konsekwencji. Zapewnienie bezpieczeństwa państwa nie może stanowić samej w sobie teorii, bez jego aktywności we wszystkich obszarach nie byłoby możliwe przeciwstawienie się wielu trudnościom określanych wyzwaniami i zagrożeniami bezpieczeństwa narodowego (Gryz, Kitler, 2007, ss. 42 – 43). Bezpieczeństwo narodowe, z uwagi na szersze jego pojmowanie niż tylko synonim biologicznej egzystencji narodu i istnienia państwa, jest stosunkowo trudne do zdefiniowania, ponieważ zależy od wielu czynników otoczenia. Bezpieczeństwo narodowe to suma bezpieczeństwa jednostek, rodzin, społeczności lokalnych, parafii, grup zawodowych, mniejszości narodowych i etnicznych oraz rozlicznych wspólnot wyznaniowych funkcjonujących w ramach narodu i państwa. Suma różnorodnych bezpieczeństw elementarnych musi opierać się na określonych wartościach i standardach, a z tym bywa różnie.

Bezpieczeństwo narodowe musi uwzględniać wiele czynników, w tym: istniejące systemy społeczne i gospodarcze, ideologię, postęp społeczny i gospodarczy poziom życia, międzynarodowy prestiż, akceptowany poziom dobrobytu i oczekiwania ludności, akceptowany poziom stabilizacji i dbałość o interesy własnych obywateli za granicą (Gołębiewski, 2011, s. 29).

Taki pogląd na bezpieczeństwo determinuje zupełnie nowe pojmowanie potencjału bezpieczeństwa, z przeniesieniem akcentów z zasobu możliwości, mocy, zdolności wytwórczej, wpływających na rozwój wypadków, gdzie akcentuje się nie zasoby, ale organizację państwa i społeczeństwa, profesjonalizm przygotowanych elit, skuteczność i wiarygodność instytucji publicznych i kilka innych czynników. Potencjał współczesnego bez-

pieczeństwa, rozważany jako możliwości społeczeństwa rozwiniętego, ma zagwarantować spokojny, dostatni i zrównoważony rozwój społeczny, bez akcentowania militarnej retoryki, aparatu przemocy: podsystemów kierowania. Potencjał ten można niekiedy rozważać w kategoriach motywacyjnego środka realizacji celów bez możliwości wpływania na rozwój wypadków, ale nie jako jedynych do osiągnięcia celów.

Do zasadniczych elementów potencjału bezpieczeństwa zaliczyć należy:

- stabilność wewnętrzną państwa i jego struktur,
- dojrzałość przygotowanych elit politycznych,
- profesjonalną i nieskorumpowaną administrację,
- skuteczne i wiarygodne instytucje publiczne,
- aktywność społeczną, polityczną i zawodową społeczeństwa,
- poziom i zakres udziału społeczeństwa w rządzeniu i zarządzaniu,
- umiejętność prowadzenia dialogu i osiągnięcia kompromisu,
- metody i sposoby rozwiązywania problemów społecznych,
- poziom rozwoju społeczno-gospodarczego,
- poziom dobrobytu, zatrudnienia i bezrobocia,
- zapewnienie praw obywatelskich,
- poszanowanie zasad i reguł demokracji,
- poszanowanie zasad funkcjonowania wolnego rynku,
- przystosowanie do wymogów i standardów prawa międzynarodowego.

Wnioski z doświadczeń, chociażby z ostatnich lat, wskazują na synchronizację bezpieczeństwa, odpowiedzialności, wolności, dobrobytu i przestrzegania podstawowych praw obywatelskich. Bezpieczeństwo narodowe jest określone czasem, granicami i normami, ale wynika również z uwarunkowań historycznych i przeróżnych zawłościami losu narodu, regionu, kontynentu, zjawisk i tendencji światowych oraz uwarunkowań geopolitycznych, nie w każdych okolicznościach bezpieczeństwo państwa oznacza bezpieczeństwo narodowe (Gołębiewski, 2011, ss.28–29).

Zauważyć należy, iż na znaczeniu zyskał ludzki wymiar bezpieczeństwa, czyli poszanowanie podstawowych praw i swobód obywatelskich. Nadrzędność bezpieczeństwa nad innymi dziedzinami życia państwowego jest szczególną wartością, której osiągnięcie stanowi powinność elementarną, stojącą ponad różnorodnymi społeczno-ekonomicznymi, historycznymi

i kulturowymi wariantami rozwoju ludzkości.

Ochrona interesów narodowych (egzystencjalnych, koegzystencjalnych, swobód osiągania celów, w tym także i celów o charakterze międzynarodowym) będzie wymagała ścisłej współpracy wszystkich podmiotów prawa państwowego, gdyż – jak stwierdza J. Solana: różnice pomiędzy bezpieczeństwem wewnętrznym i zewnętrznym, policją i wojskiem, zapobieganiem kryzysom oraz ich rozwiązywaniem, walką z kryminalną i finansową przestępczością, tropieniem terroryzmu i radzeniem sobie z upadającymi reżimami stają się sztuczne i niewyraźne. (Solana, J. 2002. www.gazeta.pl. z 19 listopada 2002).

Zapewnienie bezpieczeństwa wiąże się z działaniem wielu organów administracji rządowej i samorządowej, organizacji gospodarczych i pozarządowych, a także poszczególnych obywateli. Działania te realizowane są przy użyciu wielu narzędzi, które można podzielić na dwie grupy.

Pierwsza grupa:

- organy władzy publicznej,
- organy dyplomatyczne i konsularne,
- siły zbrojne,
- gospodarka,
- straż, służby, inspekcje,
- organizacje pozarządowe,
- obiekty i ośrodki kultury.

Druga grupa:

- organizacja państwa i społeczeństwa,
- kultura i jakość władzy (w tym dyplomacji),
- morale narodowe,
- kultura i dziedzictwo narodowe,
- strategię i politykę władz państwa,
- prawo państwowe,
- nauka i edukacja.

Nie ma obecnie w Polsce takich regulacji prawnych, które łączyłyby tę złożoną materię działań w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego w jeden system działania – system bezpieczeństwa narodowego. Współczesne zagrożenia nie mogą być rozpatrywane całkiem rozdzielnie, jako zewnętrz-

ne i wewnętrzne. Nie można też dzielić bezpieczeństwa na zewnętrzne i wewnętrzne w sytuacji, gdy rozpatrywanym podmiotem bezpieczeństwa jest państwo i wszystkie jego szczegółowe elementy. Nie można rozpatrywać bezpieczeństwa narodowego w kontekście zagrożeń zewnętrznych (często wyłącznie polityczno-militarnych). Występujące procesy rewolucyjne, integracyjne i dezintegracyjne z jednej strony, dają nadzieję na rozwiązanie nabrzmiałych problemów, ale z drugiej – generują dodatkowe ryzyko niekontrolowanego rozwoju sytuacji. Interesy narodu stanowią wartości najwyższe i podlegają bezwzględnej ochronie. Dotyczy to takich wartości jak: prawa człowieka, przetrwania narodu, zachowania tożsamości, samostanowienia, rozwoju, poziomu życia, własności, potrzeb i pragnień.

Zatem bezpieczeństwo oznacza pewien standard ładu społecznego, pozwalających państwu realizować jego podstawowe funkcje, gwarantować integralność terytorialną, niepodległość, suwerenność i zrównoważony rozwój wewnętrzny.

To poszerzone pojęcie bezpieczeństwa obejmuje:

- eliminowanie czynników ryzyka, ograniczanie ryzyka, zapobieganie zagrożeniom i minimalizowanie możliwych skutków ich występowania,
- przygotowanie otoczenia, systemu, społeczeństwa i zasobów, w tym sił zbrojnych, do sprostania skutkom tych zdarzeń niepożądanych, którym trudno zapobiec, a może i się nie da,
- racjonalne i adekwatne do powstałej sytuacji reagowanie systemu i społeczeństwa na najniższym szczeblu kompetencji w odniesieniu do konkretnego zagrożenia.
- zapewnienie akceptowalnych warunków przetrwania ludności w tych okolicznościach i racjonalnej odbudowy po katastrofie, co uodparnia społeczności i środowisko na skutki podobnych katastrof w przyszłości.

Reasumując – bezpieczeństwo jest „produktem” kompetentnych i odpowiedzialnych działań władzy, administracji i społeczeństwa. Nikt nie żyje w odosobnieniu ani próżni, coraz częściej będziemy zmuszani stawiać czoła różnym kryzysom lokalnym i światowym, powodowanym nie tylko zagrożeniami politycznymi lub militarnymi, ale i katastrofami naturalnymi. Musimy dostosować nasze rozwiązania do już istniejących, a te, które posiadamy, wymagają permanentnych nowelizacji, gdyż zagrożenia, które mogą wystąpić, są trudne do przewidzenia.

Właściwie zorganizowany system bezpieczeństwa powinien zapewnić:

- istnienie struktury państwa, jego suwerenności, niepodległości i całości,
- przetrwanie narodu w warunkach pokojowej egzystencji i wojny,
- zachowanie tożsamości narodowej, kulturowej i etnicznej,
- zapewnienie niezależności ekonomiczno-gospodarczej,
- zapewnienie spokoju społecznego i zrównoważonego rozwoju,
- prawo do prywatnej własności, stanu posiadania i funkcjonowania wolnego rynku,
- pełnię swobód obywatelskich w każdych warunkach,
- nieskrępowany dostęp do informacji publicznej (również w stanach nadzwyczajnych),
- swobodę wyrażania poglądów i wypowiedzania się,
- dobrobyt mieszkańców i poczucie bezpieczeństwa.

Polityka bezpieczeństwa państwa musi być dostosowana do aktualnych realiów i uwzględniać obowiązujące zasady, normy, procedury i standardy, które będą gwarantem spokojnego i zrównoważonego rozwoju.

Tak pojmowana polityka bezpieczeństwa winna obejmować:

- przygotowanie adekwatnych do skali zagrożeń możliwości obronnych państwa (cywilnych i wojskowych),
- przygotowanie zintegrowanego, sprawnego, skutecznego systemu ochrony ludności (systemu bezpieczeństwa),
- zapewnienie warunków sprawnego funkcjonowania struktur państwa, w tym administracji publicznej zarówno w czasie pokoju, jak i w innych sytuacjach kryzysowej,
- przygotowanie i wdrożenie instytucjonalnej koordynacji wykorzystania zasobów,
- zintegrowanie wszystkich sił państwowych sił dla realizacji celów bezpieczeństwa.

DEMOKRACJA W PROCESIE KSZTAŁTOWANIA BEZPIECZEŃSTWA

W wielu opracowaniach podkreśla się, że zasadniczym czynnikiem mającym wpływ na poziom bezpieczeństwa jest demokracja, dlatego że jest zasadniczo procesem nieodwracalnym, aczkolwiek niepozbawiona niedoskonałości umożliwia rozwiązanie większości poważnych problemów po-

litycznych, ekonomicznych i społecznych, co pozwala zagwarantować wysoki poziom bezpieczeństwa. W demokracji bezpieczeństwo wspiera się na głównych filarach: ekonomii, kulturze, przywództwie i mediach.

Media spełniają bardzo ważną funkcję w kształtowaniu bezpieczeństwa. Doświadczenia, szczególnie z lat ostatnich, dowodzą, że media różnie pojmują te procesy i są do tego bardzo słabo przygotowane. W działalności codziennej media oceniają, osądzają, przewidują, rokują, prognozują i w sposób bardziej lub mniej zamierzony wpływają na rozwój wydarzeń. Także w razie katastrofy, gdy wszystkie wydarzenia z nią związane przedstawiane są jako swego rodzaju spektakl plenerowy, nie wymagają zamawiania scenariuszy: w tej akurat sytuacji życie pisze różne scenariusze.

Media mają zasięg i charakter globalny. Na bieżąco, z każdego zakątka Ziemi mogą relacjonować wszelkie zdarzenia. Analiza przebiegu zdarzeń podczas wielkich katastrof wykazuje, że media powinny być elementem systemu, a nie instytucją, która nie podlega żadnej ocenie z uwagi na wolność słowa.

Ekonomia, w tym tempo rozwoju gospodarczego, gwarantuje właściwe wykształcenie społeczeństwa, rozwój klasy średniej, możliwości racjonalnego organizowania się ludności, właściwą dystrybucję dóbr, redukcję bezrobocia, zawieranie kompromisów, tolerancję, ograniczenie państwowej kontroli, poszerzanie udziału społeczeństwa w rządzeniu i zarządzaniu, państwem.

Kultura jest zbiorem zachowań wykształconych przez pokolenia stanowiących sumę historycznych doświadczeń będącą czynnikiem sprzyjającym wszystkim procesom zachodzącym w państwie.

Przywództwo w demokracji oznacza kompetencję, odpowiedzialność i gotowość do podejmowania wyzwań i mobilizowania społeczeństwa.

Ponadto w państwie demokratycznym, tzn. takim, gdy państwo nie sprawuje kontroli nad wszystkim i nad każdym, jego rola ogranicza się do realizacji celów powszechnie uznanych za bardzo ważne, które można osiągnąć w drodze wypełniania następujących funkcji:

- adaptacyjnej, która polega na dostosowaniu struktur, celów, sposobów, metod rozwiązywania problemów do zmian zachodzących w otoczeniu. Funkcja ta pozwala przetrwać w zmiennym otoczeniu,
- regulacyjnej polegającej na tym, iż państwo uczestniczy w rozwiązywaniu powstałych problemów wewnętrznych lub zewnętrznych, dzięki czemu ma możliwość wpływania na rozwój wypadków, ale może

w istotny sposób wpływać na zachowanie równowagi i zachować swoje *status quo*.

- innowacyjnej, która polega na działaniach wyprzedzających rozwój wypadków i tworzeniu nowych jakości, a to wymaga dużej wrażliwości, wiedzy, umiejętności, kompetencji, profesjonalizmu władz, adekwatnych do możliwości. Wypełnianie tej funkcji pozwala na powoływanie rozlicznych instytucji krajowych i międzynarodowych, których celem jest sprostanie wyzwaniom tak o charakterze wewnętrznym, jak i globalnym.

Zaprezentowane powyżej filary bezpieczeństwa w państwie demokratycznym są jego fundamentem. Współczesne tendencje kształtowania bezpieczeństwa zmierzają do integracji organów władzy i jej administracji, organizacji rządowych i pozarządowych, sektora publicznego i prywatnego w imię dobrze pojętego celu zapewniającego zdolność narodu, społeczności, wspólnot i jednostek do sprawnego funkcjonowania w czasie pokojowej egzystencji, a także w razie zaistnienia sytuacji nadzwyczajnej.

System zarządzania kryzysowego jest integralną częścią zarządzania bezpieczeństwem państwa, jest także elementem procesu sprawowania władzy przez wszystkie jego organy. Proces zarządzania kryzysowego jest tak skonstruowany, aby można było wykorzystywać wszystkie dostępne prawem metody, procedury w celu obniżenia stopnia ryzyka w procesie zapewnienia spokojnego bytu i rozwoju państwa w zmiennych uwarunkowaniach bezpieczeństwa międzynarodowego, jak i narodowego. Nowością w pojmowaniu bezpieczeństwa w naszym kraju jest model gotowości kryzysowej państwa, w którym znaczenia nabiera gotowość cywilna będąca ekwiwalentem gotowości militarnej na odcinku cywilnym. Gotowość cywilna państwa (w odróżnieniu od militarnej) jest suwerennym ustaleniem w ramach istniejących sojuszy i zachowuje autonomię, gdy chodzi o system obrony państwa.

PODSTAWY PRAWNE ZARZĄDZANIA KRYZYSOWEGO

Państwo jest zobligowane postanowieniami Konstytucji RP (DzU z 1997r., nr 78 poz. 483.)

do podejmowania określonych czynności zapobiegawczych (minimalizujących), które w istotny sposób będą minimalizowały wpływ i skutki pojawiających się lub występujących zagrożeń dla jego bezpieczeństwa. Podstawowym aktem prawnym, który reguluje działania w zakresie za-

zarządzania kryzysowego, jest Ustawa z 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym

(DzU z 2007 r. nr 89, poz. 590. z późn. zm.). Określa ona organy odpowiedzialne, struktury decyzyjne, a także zadania organizacyjne, logistyczne i finansowe realizowane w tej dziedzinie. Aktami dopełniającymi systemowe podstawy zarządzania kryzysowego są ustawy wprowadzające stany nadzwyczajne, którymi są:

- Ustawa z 21 czerwca 2002 r. o stanie wyjątkowym (DzU z 2002 r., nr 113, poz. 985. z późn. zm.),
- Ustawa z 29 sierpnia 2002 r. o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej (DzU z 2002 r., nr 156, poz. 1301.),
- Ustawa z 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej (DzU z 2002 r., nr 62, poz. 558. z późn. zm.).

Zadania organów administracji rządowej i samorządowej realizowane w ramach zarządzania kryzysowego zostały zawarte w następujących aktach prawnych:

- Ustawa z 23 stycznia 2009 r., o wojewodzie i administracji rządowej w województwie (DzU z 2009 r., nr 131, poz. 206. z późn. zm.).
- Ustawa z 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (DzU 2001 r., nr 142, poz. 1590.),
- Ustawa z 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (DzU z 2001 r., nr 142, poz. 1592.),
- Ustawa z 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (DzU z 2001 r., nr 142, poz. 1591.),
- Rozporządzenie Rady Ministrów z 20 lutego 2003 r., w sprawie szczegółowych zasad udziału pododdziałów i oddziałów Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w zapobieganiu skutkom klęski żywiołowej lub ich usuwaniu (DzU z 2003 r. nr 41, poz. 347.),
- Rozporządzenie Ministra Gospodarki z 8 listopada 2002 r., w sprawie wymagań, jakim powinien odpowiadać plan postępowania na wypadek zagrożenia życia lub zdrowia ludzkiego, mienia oraz środowiska naturalnego (DzU z 2002 r., nr 194, poz. 1632.),
- Rozporządzenie Rady Ministrów z 30 kwietnia 2010 r. w sprawie Narodowego Programu Ochrony Infrastruktury Krytycznej (DzU z 2010 r.,

- nr 83, poz. 541.),
- Rozporządzenie Rady Ministrów z 30 kwietnia 2010 r. w sprawie planów ochrony infrastruktury krytycznej (DzU z 2010 r., nr 83, poz. 542.),
 - Zarządzenie nr 86 Prezesa Rady Ministrów z 14 sierpnia 2008 r. w sprawie organizacji i trybu pracy Rządowego Zespołu Zarządzania Kryzysowego (MP. z 2008 r., nr 61, poz. 538.),
 - Rozporządzenie Rady Ministrów z 30 kwietnia 2010 r. w sprawie Raportu o zagrożeniach bezpieczeństwa narodowego (DzU z 2010 r., nr 83, poz. 540.),
 - Rozporządzenie Rady Ministrów z 15 grudnia 2009 r., w sprawie określenia organów administracji rządowej, które utworzą centra zarządzania kryzysowego, oraz sposobu ich funkcjonowania (DzU z 2009 r., nr 226, poz. 1810.),
 - Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z 10 lipca 2008 r., w sprawie organizacji i trybu działania Rządowego Centrum Bezpieczeństwa (DzU z 2008 r., nr 128, poz. 821.).

Polska posiada regulacje w zakresie zarządzania kryzysowego, które są dostosowywane do wymagań Unii Europejskiej. Wśród nich:

- Traktat ustanawiający Konstytucję dla Europy (Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, C 310, Tom 47., 16 grudnia 2004),
- Dyrektywę Rady Europy nr 82/501/EEC z 24 czerwca 1982 r. o zagrożeniach wypadkami spowodowanymi działalnością przemysłu (Seveso),
- Dyrektywę Rady Europy 96/82/EC z 9 grudnia 1996 r., o kontroli zagrożeń poważnymi wypadkami (Seveso II),
- Decyzję Rady Europy nr 91/396/EEC z 29 lipca 1991 r. w sprawie europejskiego, alarmowego numeru telefonu,
- Dyrektywę 2007/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 23 października 2007 r. w sprawie oceny ryzyka powodziowego i zarządzania nim,
- Dyrektywę Rady 2008/114/WE z 8 grudnia 2008 r., w sprawie rozpoznawania i wyznaczania europejskiej infrastruktury krytycznej oraz oceny potrzeb w zakresie poprawy jej ochrony,
- Decyzję Rady 2008/617/ WSiSW z 23 czerwca 2008 r. w sprawie usprawnienia współpracy pomiędzy specjalnymi jednostkami

interwencyjnymi państw członkowskich Unii Europejskiej w sytuacjach kryzysowych,

- Decyzję ramową Rady 2002/475/WSiSW z 13 czerwca 2002 r. w sprawie zwalczania terroryzmu,
- Konwencję Rady Europy o zapobieganiu terroryzmowi, sporządzoną w Warszawie 16 maja 2005 r., (DzU z 2008 r., nr 161, poz. 998.)
- Konwencję o ochronie fizycznej materiałów jądrowych wraz z załącznikami I i II, otwartą do podpisu w Wiedniu i w Nowym Jorku 3 marca 1980 r., (DzU z 1989 r., nr 17, poz. 93.)
- Międzynarodową konwencję o zwalczaniu aktów terroryzmu jądrowego, przyjętą przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 13 kwietnia 2005 r.

Ze względu na dynamikę kategorii zagrożenie i bezpieczeństwo konieczne jest stałe monitorowanie adekwatności powyższych aktów prawnych wobec aktualnych zagrożeń, a w przypadku wystąpienia niezgodności – ich modyfikacja. Tym samym stwarza to potrzebę ciągłej kontroli zmian w przepisach prawnych przez osoby zajmujące się zarządzaniem kryzysowym.

Współczesny rozwój teorii zarządzania kryzysowego obejmuje struktury organizacyjne, strategie rozwoju, działania w sytuacjach wystąpienia zagrożenia lub zagrożeń, także planowanie kryzysowe mające na celu racjonalne wykorzystanie sił i środków. Zarządzanie w sytuacjach kryzysowych jest pojęciem złożonym. Jego istota sprowadza się do działań państwa na rzecz zapewnienia bytu i rozwoju w sytuacji wystąpienia zagrożenia, przeciwdziałania mu bądź usuwania jego skutków. Jeżeli będziemy rozpatrywać etapy rozwoju teorii zarządzania kryzysowego poprzez pryzmat nauki o polityce, na pierwszy plan wysuwają się zagadnienia procesów, zjawisk, zdarzeń zachodzących w stosunkach społecznych., których wpływ określa istotę, zakres, charakter strategicznego zarządzania bezpieczeństwem zarówno co do sposobu organizacji, jak i działania. Warunkuje to podejmowanie przez organy administracyjne decyzji służących doskonaleniu zarządzania kryzysowego tak w wymiarze wewnętrznym, jak i zewnętrznym. W wymiarze wewnętrznym zarządzanie kryzysowe warunkują; procesy społeczne, rozwój społeczno- gospodarczy, dojrzałość polityczna w sprawowaniu władzy przez organy zarządzające.

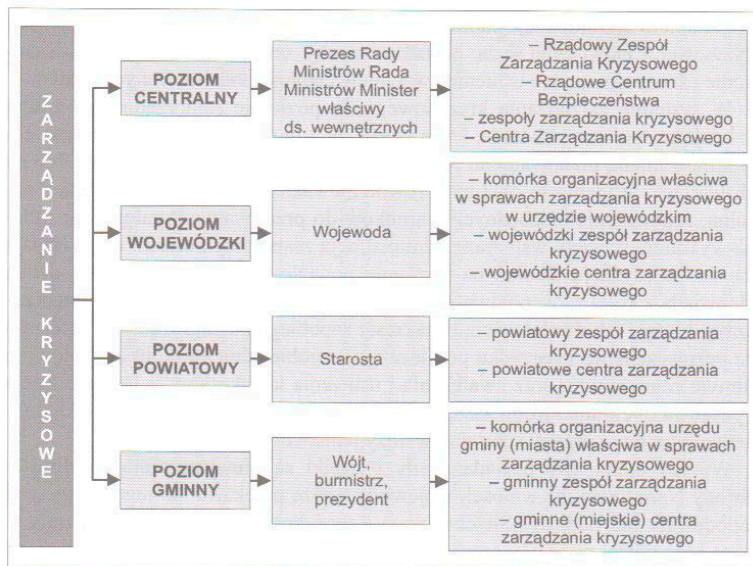
W wymiarze zewnętrznym zarządzanie kryzysowe jest funkcją polityki w stosunkach międzynarodowych, sposobem realizacji polityki w wymia-

rze globalnym, kontynentalnym, regionalnym, pojmowane znaczeniem państwa w społeczności międzynarodowej. Należy też podkreślić, iż teoria stosunków międzynarodowych ze względu na jej postrzeganie nie jest klarowna, brak jej kompleksowości (kompletności), generuje wiele trudności. Ze względu na opisaną sytuację zarządzanie kryzysowe rozpatrywane z perspektywy nauki o polityce stanowi element realizacji polityki zapewniającej byt i rozwój państwa w zmiennym, turbulentnym środowisku społecznym, wewnątrz państwa i w stosunkach międzynarodowych. W takim ujęciu teorii polityki i stosunków międzynarodowych spełniają istotną funkcję spoiwa, wpływając na kształt i charakter zarządzania kryzysowego, zarówno w wymiarze wewnętrznym, jak i zewnętrznym.

Kończąc rozważania poświęcone etapom rozwoju teorii zarządzania kryzysowego, warto podkreślić, że stopniowe poszerzanie wiedzy na temat działań struktur i systemów w zakresie reagowania kryzysowego doprowadziło do powstania osobnego obszaru wiedzy, który jest badany oraz w którym prowadzona jest dydaktyka. Dzięki temu zarządzanie bezpieczeństwem, w tym zarządzanie w sytuacjach kryzysowych, ma wymiar utylitarny. Przykładem są liczne formy edukacji, prowadzone przez różne ośrodki dydaktyczne, a przede wszystkim instytucje państwowe, których celem jest przygotowanie w zakresie teorii i praktyki zarządzania (Gryz, Kitler, 2007, ss. 62–64). Dynamizm sytuacji kryzysowych stanowi źródło ciągłych zmian i dostosowywania sił i środków w celu utrzymania zdolności do reagowania. Ponieważ zarządzanie kryzysowe jest stosunkowo młodą dziedziną naukową opartą na teorii zarządzania, wymaga przejrzystego sprecyzowania zadań realizowanych przez administrację publiczną oraz określenia struktur odpowiedzialnych za podejmowanie działań w odniesieniu do powstałych zagrożeń.

Zadania administracji publicznej w zarządzaniu kryzysowym

Jednostki organizacyjne w zarządzaniu kryzysowym w Polsce

Źródło: Sienkiewicz - Małjurek, K., Niczyporuk, Z.T., 2010, s. 74.

Zadaniem administracji publicznej jest zapobieganie rozwinięciu się sytuacji kryzysowej. Celowi temu służą: posiadane zasoby, umiejętności, wiedza, doświadczenie i kompetencje, których istnienie gwarantuje ciągłość podejmowanych działań.

W systemie zarządzania kryzysowego na poziomie samorządowym gminy realizują podstawowe zadania, które wiążą się z monitorowaniem, ostrzeganiem i alarmowaniem, planowaniem, reagowaniem i usuwaniem skutków zagrożeń na ich terenie. Zadania te obejmują również ewakuację, pomoc medyczną i socjalną, zapewnienie niezbędnych warunków do przetrwania. Analogiczne zadania wykonują powiaty wspierane administracją zespoloną. Ponadto odpowiadają one za koordynację działań na poziomie powiatowym. Poziom województwa odpowiada z kolei za współdziałanie organów administracji rządowej i samorządowej, kieruje ich działalnością w zakresie zapobiegania zagrożeniom, utrzymania bezpieczeństwa i po-

rządu publicznego, zapobiegania klęskom żywiołowym i innym zagrożeniom oraz zwalczania i usuwania ich skutków. Jeżeli sytuacja kryzysowa obejmuje swoim zasięgiem więcej niż jedno województwo kierownictwo przejmują organy centralne władzy państwowej (Sienkiewicz-Małyjurek, Krynojewski, 2010, s.50).

Zadania realizowane przez organy decyzyjne uczestniczące w zarządzaniu kryzysowym.

1. Rządowy Zespół Zarządzania Kryzysowego:

- proponowanie wykorzystania sił i środków niezbędnych do opanowania sytuacji kryzysowych,
- doradzanie w zakresie koordynacji działań organów administracji rządowej, instytucji państwowych i służb w sytuacjach kryzysowych,
- opiniowanie sprawozdań końcowych z podejmowanych działań,
- opiniowanie potrzeb w zakresie odbudowy infrastruktury,
- opiniowanie i przedkładanie Radzie Ministrów Krajowego Planu Zarządzania Kryzysowego,
- opiniowanie projektu zarządzenia Prezesa Rady Ministrów odnośnie do przedsięwzięć i procedur systemu zarządzania kryzysowego.

2. Rządowe Centrum Bezpieczeństwa:

- planowanie cywilne,
- monitorowanie zagrożeń,
- uzgadnianie planów zarządzania kryzysowego sporządzanych przez ministrów kierujących działami administracji rządowej i kierowników urzędów centralnych,
- przygotowanie procedur związanych z zarządzaniem kryzysowym,
- przygotowywanie projektów opinii i stanowisk Rządowego Zespołu Zarządzania Kryzysowego,
- przygotowywanie i obsługa techniczno-organizacyjna prac Rządowego Zespołu Zarządzania Kryzysowego,
- koordynacja polityki informacyjnej organów administracji publicznej w czasie sytuacji kryzysowej,
- współdziałanie z podmiotami, komórkami i jednostkami organizacyjnymi Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego i Unii Europejskiej oraz innych organizacji międzynarodowych,

- organizowanie, prowadzenie i koordynacja szkoleń i ćwiczeń z zakresu zarządzania kryzysowego oraz udział w ćwiczeniach krajowych i międzynarodowych,
 - realizacja zadań stałego dyżuru w ramach gotowości obronnej państwa,
 - realizacja zadań planistycznych i programowych z zakresu ochrony infrastruktury krytycznej,
 - informowanie o potencjalnych zagrożeniach,
 - współdziałanie z centrami zarządzania kryzysowego organów administracji publicznej.
3. Wojewoda, Starosta, Wójt, Burmistrz, Prezydent Miasta:
- kierowanie monitorowaniem, planowanie, reagowanie i usuwanie skutków,
 - realizacja zadań z zakresu planowania cywilnego,
 - zarządzanie, organizowanie i prowadzenie szkoleń, ćwiczeń i treningów z zakresu zarządzania kryzysowego,
 - wnioskowanie o użycie pododdziałów lub oddziałów Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (wojewoda),
 - wykonywanie przedsięwzięć wynikających z dokumentów planistycznych,
 - zapobieganie zdarzeniom o charakterze terrorystycznym, przeciwdziałanie im i usuwanie ich skutków,
 - współdziałanie z Szefem Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego w zakresie zapobiegania zdarzeniom o charakterze terrorystycznym, przeciwdziałania im i usuwania ich skutków,
 - organizacja wykonania zadań z zakresu ochrony infrastruktury krytycznej.
4. Zespoły Zarządzania Kryzysowego:
- okresowa ocena i prognoza zagrożeń,
 - opiniowanie projektów planów zarządzania kryzysowego,
 - opiniowanie wykazu obiektów, instalacji i urządzeń wchodzących w skład infrastruktury krytycznej w ramach swoich właściwości,
 - wypracowywanie wniosków i propozycji dotyczących zapobiegania

i przeciwdziałania zagrożeniom.

5. Centra Zarządzania Kryzysowego (centralne, wojewódzkie, powiatowe i gminne):
 - całodobowy dyżur, a na poziomie gminnym przypadku braku zagrożenia – całodobowe alarmowanie członków gminnego zespołu zarządzania kryzysowego,
 - współdziałanie z centrami zarządzania kryzysowego na wszystkich szczeblach władzy państwowej,
 - nadzór nad funkcjonowaniem systemu wykrywania i alarmowania oraz systemu wczesnego ostrzegania ludności,
 - współpraca z podmiotami realizującymi monitoring środowiska,
 - współdziałanie z podmiotami prowadzącymi akcje ratownicze, poszukiwawcze i humanitarne,
 - realizacja zadań stałego dyżuru na potrzeby podwyższania gotowości obronnej państwa.

6. Komórki organizacyjne właściwe w sprawach zarządzania kryzysowego (urząd wojewódzki, starostwo powiatowe, urząd gminy):
 - prognozowanie i ocena zagrożeń,
 - współpraca z zespołami zarządzania kryzysowego,
 - opracowywanie, aktualizacja i realizacja wytycznych do planu zarządzania kryzysowego,
 - opracowywanie i aktualizacja planu ochrony infrastruktury krytycznej (województwo) lub organizacja i realizacja zadań z zakresu ochrony infrastruktury krytycznej (gmina),
 - planowanie wsparcia innych organów właściwych w sprawach zarządzania kryzysowego. (na podstawie Ustawy z 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (DzU z 2007 r., nr 89, poz. 590. z późn. zm.).

Jednostki (organizacje) tworzące system zarządzania kryzysowego w sytuacji braku zagrożeń realizują codzienne, ustawowe zadania. Wprowadzenie sytuacji kryzysowej czy stanu nadzwyczajnego stawia przed nimi szczególne zadania i do ich realizacji dostarcza niezbędnych narzędzi. Poziomy zaangażowania bezpieczeństwa narodowego stanowią:

- „poziom „0””: reagowanie służb, inspekcji i straży na podstawie wła-

snych pragmatyk i rutynowych zasad współpracy,

- poziom „1.”: sytuacja kryzysowa na poziomie lokalnym wymagająca reakcji wójta, starosty bądź wojewody,
- poziom „2.”: sytuacja kryzysowa wymagająca reakcji ministra wiodącego przy rutynowym współdziałaniu pozostałych ministrów,
- poziom „3.”: sytuacja kryzysowa w obszarze działania kilku ministrów wymagająca koordynacji na poziomie Rady Ministrów,
- poziom „4.”: konieczność wprowadzenia jednego ze stanów nadzwyczajnych (Włodarczyk, Marjański, 2009, s. 13 –136).

Obowiązek podjęcia działań w zakresie zarządzania kryzysowego spoczywa na tym organie właściwym w sprawach zarządzania kryzysowego, który pierwszy otrzymał informację o wystąpieniu zagrożenia. Organ ten niezwłocznie informuje o zaistniałym zdarzeniu organy odpowiednio wyższego i niższego szczebla, przedstawiając jednocześnie swoją ocenę sytuacji oraz informację o zamierzonych działaniach.

Za przygotowanie społeczeństwa do działań w zarządzaniu kryzysowym odpowiadają m.in. samorządy poprzez:

- przygotowanie i prowadzenie działań mających na celu wzbudzenie świadomości w społeczeństwie w zakresie odpowiedzialności za wspólne dobro,
- przygotowanie i prowadzenie działań mających na celu zachęcenie społeczności lokalnej do działań przygotowawczych na wypadek wystąpienia sytuacji kryzysowej,
- przygotowanie i prowadzenie edukacji społeczności lokalnej w zakresie zasad zachowania w sytuacji zagrożeń, samoobrony i konieczności ubezpieczenia (art. 21. Ustawy o zarządzaniu kryzysowym).

ZAKOŃCZENIE

Podstawą efektywności działań podejmowanych w czasie sytuacji kryzysowej jest współpraca administracji państwowej z formacjami działającymi w tym zakresie, organizacjami pozarządowymi i obszarem obywatelskim. Jednostki te tworzą system ochrony ludności, którego celem jest zaspokojenie jednej z podstawowych potrzeb społecznych – potrzeby bezpieczeństwa. Założenie to wynika z przepisów obowiązującego prawa i zadań tych jednostek, które wskazują na konieczność ich współdziałania

nia. Współpraca samorządów z jednostkami wykonawczymi odbywa się na podstawie istniejących uregulowań prawnych, przyjętych programów bezpieczeństwa i podpisanych porozumień. Współpraca obejmuje następujące obszary:

- doskonalenie i wdrażanie zasad oraz procedur współpracy,
- realizowanie przedsięwzięć zmierzających do utrzymywania i zwiększania posiadanych potencjałów,
- wzajemne wsparcie, przejawiające się realizacją zadań na korzyść współdziałających podmiotów,
- wymiana informacji.

W zarządzaniu kryzysowym zakłada się poprawność współdziałania wszystkich szczebli administracji rządowej w procesie informowania o zaistniałych sytuacjach nadzwyczajnych i przekazywania poleceń do wykonywania czynności, które będą prowadziły do zahamowania eskalacji zdarzenia lub zdarzeń niekorzystnych dla danego obszaru.

Podstawą efektywności w zarządzaniu kryzysowym jest rzetelna współpraca wszystkich zespołów, dojrzałość (kreatywność) kierownictwa wszystkich szczebli według następujących zasad:

- pomocniczość,
- suwerenność stron,
- partnerstwo,
- efektywność i jawność (Sienkiewicz-Małyjurek, Krynojewski, 2010, ss. 56 –58).

Tak pojmowane zarządzanie kryzysowe przez organa administracji rządowej powinno zapewnić skuteczność w zapobieganiu eskalacji niebezpiecznych zdarzeń.

Proces zarządzania kryzysowego nie jest łatwy, wymaga permanentnego doskonalenia poprzez tworzenie coraz to nowych, ale jasno i precyzyjnie określanych zadań wszystkich szczebli administracji rządowej. Doskonalenie tego procesu jest nakazem chwili w świetle zagrożeń dla bezpieczeństwa powodowanych przez człowieka lub naturę.

REFERENCES

- Fehler, W. (2009). (red.), *Bezpieczeństwo w środowisku lokalnym*. Biała Podlaska: Wydawnictwo „Arte”
- Gołębiewski, J. (2011). *Zarządzanie kryzysowe w świetle wymogów bezpieczeństwa*. Kraków: Wydawnictwo Szkoły Aspirantów PSP
- Gryz, J., Kitler W. (2007). (red.), *System reagowania kryzysowego*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek
- Jabłonowski, M., Smolak, L. (2007). (red.), *Zarządzanie kryzysowe w Polsce*. Pułtusk: Wydawnictwo Akademii Humanistycznej im. A. Gieysztor
- Kitler, W. (2011). *Bezpieczeństwo narodowe RP. Podstawowe kategorie. Uwarunkowania. System*. Warszawa: AON
- Lidwa, W., Krzeszowski, W., Więcek, W. (2010). (red.), *Zarządzanie w sytuacjach kryzysowych*. Warszawa: AON
- Łepkowski, W. (2002). (red.), *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*. Warszawa: AON
- Nowak, E. (2007). *Zarządzanie kryzysowe w sytuacjach zagrożeń niemilitarnych*. Warszawa: AON
- Pokruszyński, W. (2008). *Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego*. Józefów: Wydawnictwo WSGE w Józefowie
- Pokruszyński, W. (2010). *Teoretyczne aspekty bezpieczeństwa*. Józefów: Wydawnictwo WSGE w Józefowie
- Pokruszyński, W. (2011). *Polityka i strategia bezpieczeństwa*. Józefów: Wydawnictwo WSGE.
- Sienkiewicz-Małyjurek, K., Krynojewski, F. r. (2010). (red.), *Zarządzanie kryzysowe w administracji publicznej*. Warszawa: Difin
- Sułowski, S., Brzeziński, M. (2009). (red.), *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa, wybrane zagadnienia*. Warszawa: Dom Wydawniczy ELIPSA